

ЕКТОПАРАЗИТОФАУНА МІГРУЮЧИХ ТА ОСІЛИХ ВИДІВ КАЖАНІВ

Оксана Бобкова (Інститут зоології НАНУ, Київ)

Ectoparasite fauna of migrant and residential bat species. — Oksana Bobkova. —

The possibility of distinction between parameters of ectoparasite fauna of bat species belonging to different ecological groups is considered. On the basis of processing the original and literary data distinctions in qualitative structure of ectoparasites between migrant and residential bat species are shown.

Вступ

У зв'язку з тим, що багато видів кажанів відрізняються за особливостями своєї біології, екології, життєвого циклу, чималий інтерес викликає дослідження залежності якісних та кількісних показників фауни ектопаразитів різних видів рукокрилих від їх приналежності до певної екологічної групи. Нами зроблено спробу оцінити схожість якісного складу ектопаразитофауни між деякими видами кажанів.

Як матеріал для порівняння використано збори ектопаразитів від 260 особин кажанів 9 видів, зібраних і обстежених нами у 1999–2000 роках у печерах Поділля, заповіднику Медобори, Харкові та Харківській області, а також у Луганській області та Києві.

Склад паразитофауни

Аналіз систематичної структури на основі оригінальних та літературних даних показав, що ектопаразити відносяться до різних груп тварин — це кліщі та комахи. Кліщі представлені паразитіформними (гамазидами, іксодідами, аргасідами) та акаріформними (тромбікулідами), а комахи — блохами, клопами та безкрилими мухами-кровососками. Основними родинami є Nycteribiidae (8 видів), Ischnopsyllidae (5 видів), Spinturnicidae (5 видів), Trombiculidae (4 види), Liponyssidae (3 види), Ixodidae (3 види).

За числом родів ведучими є *Ischnopsyllidae* (3 роди) та *Nycteribiidae* (3 роди). Найбільшим видовим різноманіттям характеризується рід *Spinturnix* (5 види). Слід відмітити, що на кажанах зустрічаються як неспеціалізовані ектопаразити, так і ектопаразити, спеціалізовані на рівні родин та родів. Найбільш вузька спеціалізація спостерігається у кліщів родини *Spinturnicidae* [Абеленцев та Попов 1956; Бреgetова 1956; Ємчук 1960; Высоцкая 1964; Белоконов 1965; Татаринов 1973; Юркіна 1961].

У таблиці 1 подано дані на основі літератури та оригінальних спостережень щодо знахідок ектопаразитів на кожному з видів кажанів. Дуже цікаві знахідки паразитичних комах *Nycteribia* у двох видів нічних та *Cimex* у пергача до виду не визначено, в таблиці ці дані позначено штриховкою.

Оцінки схожості

Для оцінки схожості ектопаразитофауни всіх оглянутих кажанів було порівняно між собою за індексом Жакара (за В. Шмідтом [1980]) (табл. 2). Порівняння показало невелику частку (< 50 %) спільних видів ектопаразитів між розглянутими видами хазяїв. Виходячи з цього, можна припустити, що кожен з видів кажанів має досить специфічну ектопаразитофауну.

Як видно з таблиці, найбільш схожими виявились ектопаразитофауни підковоноса малого та нічниці водяної, а також нічниці водяної та вуханя бурого. Трохи менша схожість з попередніми видами спостерігається у пергача пізнього та нічниці великої. Цих більш-менш схожих між собою за спільними ектопаразитами видів рукокрилих можна об'єднати у групу осілих кажанів, які проводять все життя в межах розглянутих територій. Слід відмітити, що ці види найчастіше (а деякі — завжди) зустрічаються в печерах.

Обговорення

Помітно відрізняються від інших та схожі між собою ектопаразитофауни мігруючих видів кажанів — вечірниць малої та рудої. Що стосується вуханя сірого та лилика двоколірного, така мала схожість їх ектопаразитофаун з іншими видами пояснюється переважно браком інформації. Так, нами були зафіксовані ектопаразити з 2 оглянутих особин вуханя сірого, знайдених на Поділлі вперше, та одного лилика двоколірного. Дані про ектопаразитофауну цих кажанів у доступній літературі відсутні.

Наявні дані дозволяють зробити висновок, що якісний склад фауни ектопаразитів відрізняється у мігруючих і осілих видів кажанів. Імовірно, що інші показники, які характеризують паразитофауну, також будуть різними у представників цих екологічних груп, для чого потрібні нові дослідження і більша кількість фактичного матеріалу.

Таблиця 1. Розподіл ектопаразитів за видами-хазяями

Вид паразита	<i>R</i> <i>H</i> <i>H</i>	<i>M</i> <i>D</i> <i>A</i>	<i>M</i> <i>Y</i> <i>M</i>	<i>P</i> <i>A</i> <i>R</i>	<i>P</i> <i>A</i> <i>S</i>	<i>N</i> <i>Y</i> <i>L</i>	<i>N</i> <i>Y</i> <i>N</i>	<i>V</i> <i>M</i> <i>U</i>	<i>E</i> <i>S</i> <i>E</i>
<i>Argas vespertilionis</i>				+			+		
<i>Ichoronyssus flavus</i>			+				++		
<i>Ichoronyssus</i> sp.		++	++		++				
<i>Ixodes pospelovi</i>	+	+		+					
<i>Ixodes ricinus</i>		+		+					
<i>Ixodes vespertilionis</i>	++			+			+		+
<i>Leptotrombidium amplificatus</i>			+						
<i>Leptotrombidium moneta</i>	+								
<i>Leptotrombidium pinnipes</i>	+						+		
<i>Leptotrombidium russicum</i>	++			++				++	++
Liponyssidae gen. sp.							++		
<i>Spinturnix acuminatus</i>						++	++		
<i>Spinturnix kolenatii</i>									+
<i>Spinturnix myoti</i>	++	++	++	+					
<i>Spinturnix plecotinus</i>				++					+
<i>Spinturnix psi</i>	+								+
<i>Ischnopsyllus hexactenus</i>	+	+	+	+					+
<i>Ischnopsyllus intermedius</i>		+				+	+		+
<i>Ischnopsyllus octactenus</i>			+						+
<i>Nycteridopsylla pentactena</i>	+	+	+	+			+		+
<i>Rhinolophopsylla unipectiana</i>	+								
<i>Pulex irritans</i>			++		++				
<i>Myobia chiropteralis</i>	+								
<i>Nycteribia germani</i>			+						
<i>Nycteribia kolenatii</i>							+		
<i>Nycteribia pedicularia</i>	+	+	+	+			+		+
<i>Nycteribia vexata</i>									+
<i>Penicilidia conspicua</i>			+						
<i>Penicilidia dufori</i>	+	+	+						
<i>Penicilidia monoceros</i>			+						
<i>Cimex pipistrelli</i>							+		
<i>Cimex lectularius</i>			+			+	+		

Примітка. Двома плюсами (++) позначено комбінації паразит–хазяїн, що відповідають нашим знахідкам. Акроніми видів-хазяїв: RHH — *Rhinolophus hipposideros*, MDA — *Myotis daubentonii*, MYM — *M. myotis*, PAR — *Plecotus auritus*, PAS — *P. austriacus*, NYL — *Nyctalus leisleri*, NYN — *N. noctula*, VMU — *Vespertilio murinus*, ESE — *Eptesicus serotinus*.

Таблиця 2. Частка спільних видів ектопаразитів між різними видами рукокрилих фауни України (індекс Жакара, у %)

Вид хазяїна	<i>RHH</i>	<i>MDA</i>	<i>MYM</i>	<i>PAR</i>	<i>PAS</i>	<i>NYL</i>	<i>NYN</i>	<i>VMU</i>	<i>ESE</i>
<i>RHR</i>	-	47	23	44	0	0	19	8	32
<i>MDA</i>	47	-	35	46	10	8	17	0	24
<i>MYM</i>	23	35	-	20	14	6	13	0	24
<i>PAR</i>	44	46	20	-	0	0	16	10	38
<i>PAS</i>	0	10	14	0	-	0	0	0	0
<i>NYL</i>	0	8	6	0	0	-	23	0	14
<i>NYN</i>	19	17	13	16	0	23	-	0	20
<i>VMU</i>	8	0	0	10	0	0	0	-	8
<i>ESE</i>	32	24	24	38	0	14	20	8	-

Подяка

Висловлюю щиро подяку за допомогу у зборі матеріалу І. Загороднюку, В. Ткачу, Я. Петрушенку та О. Годлевській (Інститут зоології НАН України), В. Тищенку (Національний аграрний університет), О. Кондратенку (Луганський природний заповідник), А. Влащенко (Харківський національний університет) та багатьом іншим колегам, які сприяли цьому дослідженню.

Література

- Абеленцев В. І., Попов Б. М. Ряд рукокрилі, або кажани — Chiroptera // Фауна України. — Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. — Том 1: Ссавці, випуск 1. — С. 229–446.
- Белоконь Е. М. Гамазовые клещи и блохи мелких млекопитающих на территории западных областей Украины: Автореф. дис. ...канд. биол. наук. — Львов: Изд-во Львовского ун-та, 1965. — 24 с.
- Брегетова Н. Г. Гамазовые клещи (*Gamasoidea*). Определитель по фауне СССР. — Ленинград: Изд-во Зоол. ин-та АН СССР, 1956. — 247 с.
- Высоцкая С. О. Блохи мелких млекопитающих западных областей Украины // Паразитологический сборник. — 1964. — Вып. 22. — С. 153–177.
- Ємчук Є. М. Іксодові кліщі // Фауна України. — Київ: Вид-во АН УРСР, 1960. — Том 25, вип. 1. — 164 с.
- Татаринев К. А. Фауна хребетних Заходу України. — Львів: Вид-во Львівського університету, 1973. — 257 с.
- Шмидт В. М. Статистические методы сравнительной флористики. — Ленинград: Изд-во Ленинград. ун-та, 1980. — 176 с.
- Юркіна В. І. Блохи // Фауна України. — Київ: Видавництво АН УРСР, 1961. — Том 17, вип. 4. — 152 с.